

دانشگاه تهران
دانشکده دامپزشکی

شماره ۱۰۶۲

سال تحصیلی ۳۵ - ۲۵۳۴

پایان نامه

برای دریافت دکترای دامپزشکی از دانشگاه تهران

موضوع

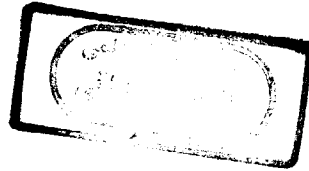
مطالعه وضع پرورش و صنایع گوسفند
در منطقه مشهد و اطراف آن

نگارش

عبدالرضا حسینی ابریشمی

هیئت داوران

دکتر منوچهر سعادت نوری	دانشیار دانشکده دامپزشکی	راهنما و رئیس هیئت داوران
دکتر هوشنگ خاوری خراسانی	دانشیار دانشکده دامپزشکی	(داور)
دکتر محمد ملکی	دانشیار دانشکده دامپزشکی	(داور)

هست ما را نگاه پشت سری
دامن از اشك پرستاره كنيم

به ره رفته همچو رهگذری
تا كه آن رفته را نظاره كنيم

هنگامی كه اوراق زرین عمر به حكم جبر یا تقدیر در طومار گذشت زمان درهم پیچیده میشود ، بسیار برای ما پیش آمده است كه دست سرنوشت ما را در عرصه ای از مراحل زندگی قرار میدهد كه خاطرات و یادبودهای گذشته با تمام مناظر و مزایای فریبای خود دیگر بار از سویدای دل ما سرپر میکنند و سایه وار به هر جا كه پا گذاریم چون احلام و اشباحی جدا نشدنی گام تا گام به جا نسب ما كشیده میشوند ، تلاش میکنیم تا با سیر زمان از گذشته خویش بدور افتیم و آنچه را بوده و شده و یا روی داده است پشت سر گذاریم ، اما در این كوشش بیپوده ، این یادبودهای رنگین گذشته نه تنها گستنی و زیاد رفتن سی نیستند ، بلکه روشن تر و گویا تر و برجسته تر پیش روی ما دست افشان و پای كوبان دوان و روانند و در همه حال و در همه جا با ما همگام و هم دوش هستند .

آری اکنون كه در حال نوشتن پایان نامه تحصیلی خود هستم به زندگی خود و گذشته و آینده خود بیشتر فكر میکنم ، به روزگاری می اندیشم كه برایم همچون خواب و رویا ، فریبا و دلپسند بود ، به روزگاری كه در آن ایمان و محبت و گذشت حكم فرما بود و اکنون با یاد با همه آنها وداع كنم . و در این حال به زمانی فكر میکنم كه در هیچ جای دیگر محیطی به آرامش و صمیمیت محیطی كه در آن بهترین سالهای جوانی خود را سپری كردم ، دست نخواهم یافت ، دیگر انسان و انسانهایی را نخواهم یافت كه زندگی و عمر خود را وقف دیگران كنند

دیگر روحانیت و پاکدامنی این محیط راجز در خواب و رویا نخواهم دید ، ولی
با این همه چگونه میتوانم آنهمه احسان و لطف و محبت بیدریغ استاد را -
فراموش کنم .

آری استاد من ای کسیکه مرا و هزاران چون مرا در من انسانیت دادی ، تو
بدان و آگاه باش که شاگردان تو هرگز ناسپاس نخواهند بود ، هرگز خاطر
آنهمه فتوت و کرامت را از یاد نخواهند برد .

استاد بزرگوارم ، گرچه لیاقت شاگردی تو را نداشتم ولی این دلیل نخواهد
بود که محبت و لطف بی دریغ تو را منکر باشم و چه کور صفت باشم که آن همه
محبت تو را سپاس نکنم و امروز خوشحالم ، که از مغفان سالهای جوانی خودم را
با همه حقارت و ناچیزیش آنرا به درگاه تو میآورم ، آرزویم این است که
آنچنان باشم که تو میخواهی ، آنچنان باشم که باید باشم که لیاقت -
شاگردی تو را برای همیشه داشته باشم .

عبدالرضا حسینی ابریشمی

فهرست مندرجات

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
	مقدمه
	بخش اول - اوضاع طبیعی و نواحی مختلف پرورش گوسفند در
۱	خراسان
۶	بخش دوم - شرایط آب و هوا و مرتع داری در خراسان
	بخش سوم - بررسی وضع گوسفند داری در منطقه مشهد و اطراف
۲۰	آن
۲۰	الف - سابقه مردم خراسان در مورد علاقه به گوسفند داری
	ب - اهمیت گوسفند داری از نظر صنعت پرستین دوزی و -
۲۴	چگونگی عملیات آن
	پ - اهمیت گوسفند داری از نظر صنعت قالیبافی
۳۳	در خراسان
	ت - خصوصیات انواع مختلف گوسفند در مشهد و
۳۸	اطراف آن
۳۸	اول - گوسفند بلوچی
۳۸	۱ - مشخصات گوسفند بلوچی از نظر صفات ظاهری
۳۹	۲ - جایگاه

بقیه فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
۳۹	۳ - آبشخوار
۴۰	۴ - خواص کلی گوسفندان بلوچی
۴۲	۵ - چگونگی تغذیه
۴۳	۶ - فرآورده های گوسفند بلوچی
۴۶	دوم - گوسفند کردی
۴۶	۱ - مشخصات گوسفند کردی از نظر صفات ظاهری
۴۷	۲ - جایگاه
۴۸	۳ - آبشخوار
۴۸	۴ - خواص کلی گوسفندان کردی
۴۹	۵ - چگونگی تغذیه
۵۰	۶ - فرآورده های گوسفند کردی
۵۲	سوم - گوسفند قره گل
۵۲	۱ - مشخصات گوسفندان قره گل
۵۳	قره گل سیاه یا مشکی
۵۴	قره گل خاکستری
۵۴	قره گل قهوه ای
۵۴	قره گل سفید

بقیه فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
۵۴	قره گل قمر
۵۴	قره گل گزنه
۵۴	قره گل رنگ سرخ
۵۵	۲ - بررسی جا بگاه
۵۶	۳ - آبشخوار
۵۶	۴ - خواص کلی گوسفندان قره گل
۵۸	۵ - چگونگی تغذیه
۵۹	۶ - انتخاب
۵۹	گزینش در گوسفندان بالغ
۶۰	گزینش در بره ها
۶۰	۷ - جلوگیری از عواقب نامطلوب عوامل ارشی
۶۱	۸ - فرآورده های گوسفندان قره گل
۶۱	پوستهای بره تو دلی یا پوستهای نارس
۶۲	غریق
۶۲	نازکچه
۶۲	لیسه
۶۳	پوستهاییکه از بره های سالم ومتولد شده بدست می آید

بقیه فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
۶۳	پوست گل غلطان
۶۳	پوست لوبیائی یا نخودی
۶۳	چپ جمع
۶۳	آق گل یا گل اشرفی
۶۳	گل حلقه ای
۶۳	گل کنیزی
۶۳	پشم و سایر محصولات
۶۷	ث - فعالیتها ی پرورش گوسفند به روش متمرکز در اطراف مشهد
	۱ - ایستگاه دامپروری و اصلاح نژاد گوسفند عباس آباد و
۶۷	شماره ای از فعالیتها ی این مرکز
۷۰	بررسی وضع جایگاهها ی ایستگاه عباس آباد
۷۲	اول - برنامه تلقیح مصنوعی
۸۳	دوم - بررسی مسائل مربوط به شیردهی
۸۴	سوم - نتایج زایش
۹۱	چهارم - پشم چینی
۹۳	پنجم - ارزش یا بی گله از نظر دوقلوزایی
۹۵	۲ - فعالیتها ی گوسفندداری در قالب شرکتها ی سهامی زراعی

بقیه فهرست مندرجات

صفحه

عنوان

۱۰۰

بخش چهارم - مشکلات گوسفندداری در منطقه مشهد

۱۱۰

بخش پنجم - نتایج و پیشنهادات

منابع و مأخذ

افزایش روزافزون جمعیت و احتیاج افراد به مواد پروتئینی بخصوص پروتئین های حیوانی موجب پیشرفت بیشتر در امر دامپروری شده است .

در بین دامهای موجود در مملکت که از نظر دامپروری و تهیه گوشت مورد نظر میباشند گوسفند در درجه اول اهمیت قرار دارد . علاقه مردم به گوشت گوسفند بخصوص در کشورهای اسلامی در وهله اول بعلت عقاید مذهبی میباشد . از طرفی مصرف گوشت گوسفند در طی سالیان متمادی موجب عادت ذائقه مردم کشور ما به طعم خاص گوشت گوسفند شده است .

لذا بر اثر افزایش مداوم مصرف گوشت گوسفند با توجه به تعداد ثابت دام در سطح مراتع کشور و تعداد ثابت دامهای کشتاری بین تولید و مصرف گوشت عدم تعادل بوجود آمده است که اگر مورد توجه قرار نگیرد، مسئله بحران کمبود گوشت بمراتب مشکل تر از حالت فعلی خواهد شد .

خراسان که یکی از بزرگترین استانهای ایران میباشد از قدیم الایام مرکز پرورش نژادهای مختلف گوسفند بوده است و دارای مناطقی است که از لحاظ پرورش گوسفند در کشور در درجه اول اهمیت قرار دارند .

یکی از مناطق فوق منطقه مشهد و بخشهای اطراف آن میباشد و یکی از بخشهای منطقه مشهد که از لحاظ پرورش گوسفند قره گل در ایران مقام اول را دارد بخش سرخس در ۱۷۸ کیلومتری مشهد میباشد . سایر مناطق اطراف مشهد محل پرورش گوسفندان بلوچی و کردی است که از لحاظ تولید گوشت و پشم مورد توجه

هستند • مراتع موجود در منطقه از مرغوبترین مراتعی هستند که می توانند در تولید و پرورش گوسفند مورد استفاده قرار گیرند لذا بعلمت شناخت اینجانب از این منطقه و علاقه شخصی به گوسفند داری و مطالعه طرز پرورش و مشکلات آن به تهیه و تدوین این پایان نامه زیر نظر جناب آقای دکتر سعادت نوری دانشیار محترم گروه دامپروری و اصلاح نژاد دانشکده پرداختم •

نتیجه بررسی اینجانب در این مورد که با مراجعه به منابع و مآخذ موجود و مطالعات شخصی در محل بصورت مجموعه حاضر درآمده است تقدیم میگردد •

امیدوارم این مختصر سرآغازی جهت بررسی های گسترده تر در این زمینه باشد •

بخش اول

اوضاع طبیعی و نواحی مختلف پرورش گوسفند در خراسان

استان خراسان یکی از وسیعترین استانهای ایران میباشد. این استان از سمت شمال و قسمتی از مشرق محدود به شوروی، از جانب مشرق به هریرود و کشور افغانستان از جنوب به کویر لوت و کویر کرمان و از سمت مغرب به استان مازندران و دشت کویر محدود میشود.

طول آن از شمال به جنوب ۸۰۰ کیلومتر و پهناي آن از مغرب به مشرق ۴۸۰ کیلومتر و مساحت آن ۳۱۰۰۰۰ کیلومتر مربع میباشد. اراضی خراسان عموماً کوهستانی و ارتفاع کوههای آن در قسمت مرکزی بیشتر و امتداد آنها از شمال باختر به جنوب خاور میباشد و دره های پر آب و حاصلخیزی بین این رشته ها قرار گرفته که در هر يك از آنها مراکز جمعیت پی در پی دیده میشود.

کوههای خراسان - این کوهها بین دره گرگان و تجن واقع است. ارتفاع آنها نسبتاً کم و از ۳۳۵۰ متر «قله شاه جهان» تجاوز نمیکند. رطوبت این کوهها رفته رفته به نسبت دوری از دریای خزر کم میشود تا اینکه در جنوب شرقی خشکی بی نهایت پیشرفت نموده و اراضی کویر شروع میشود. قسمتهای مختلف برجستگیهای این قسمت از این قرار است. کپه داغ و کوران - داغ در شمال هزار مسجد که بواسطه ستونهای بازالتی که بشکل منار است به این نام خوانده میشود و دارای ۳۲۰۰ متر ارتفاع است «در شمال مشهد که

(۲)

شعبه ای از آن بنام کلات نادری است " قره داغ یا سیاه کوه بین مشهد و سرخس که تادریه تنج امتداد دارد . در جنوب کوههای آلا داغ و شاه جهان و بینالود - واقع شده و درخا در رشته جبال باخزر وجود دارد . بطور کلی در قسمت جنوب کوهها مرتفع تر و پهن تر شده و دشتها ی وسیعی از قبیل دشت قوچان به ارتفاع ۱۱۰۰ متر در بین آنها قرار دارد . دره های مهم در این استان عبارتند از ،

- ۱ - دره قوچان و بجنورد و شیروان ۲ - دره سبزوار و نیشابور و مشهد .
- ۳ - دره قائینات و بیرجند .

قلل مرتفع این کوهها برای گله داری مناسب و اراضی پست آن حاصلخیز و - دارای درختان انبوه میباشد . اختلاف ارتفاع دشتها از ۸۰۰ الی ۱۳۰۰ متر وجود آب در نقطه ای از آن باعث حاصلخیزی و پیدایش دشتانهای بی شمار و - تاکستانهای فراوان شده و انواع حبوبات و غلات در این نواحی به فراوانی به عمل میآید .

رودخانه ها - رودخانه های مهم خراسان عبارتند از ،

- ۱ - رود اترک - که مهمترین رودخانه موجود در خراسان محسوب و در حدود ۵۰۰ - کیلومتر طول دارد . این رود از هزار مسجد سرچشمه گرفته و از قوچان و شیروان و شمال بجنورد گذشته " فقط در قسمت اخیر کناره های آن مسطح و دارای اشجار میباشد " پس از آنکه به جنوب غربی متوجه شد مجرای آن ژرف و پیچ در پیچ شده بالاخره وارد خلیج حسینقلی میگردد آب اترک بسیار تیره و گل آلود است .
- ۲ - رود شیرین - که از کوههای آلا داغ سرچشمه میگیرد و بطرف بجنورد سرازیر میگردد .

(۳)

۳ - کشف رود - که سرچشمه آن در کوههای هزارمسجد نزدیک سرچشمه اترك است و پس از مشروب ساختن بلوك را دکان و چناران از شمال مشهد گذشته و دریل - خاتون به رودخانه تجن می ریزد . چندین رودخانه كوچك كه امتداد آن از جنوب به شمال است از کوههای نینا بور و بینالود " واقع در جنوب مشهد " - سرچشمه گرفته و آب آنها فقط در بهار و مواقع طغیان به کشف رود میریزد از این جهت آب کشف رود در بهار زیاد ولی در تابستان کم و بیش از چند سنگ نمیباشد . در قسمت سفلی بواسطه عبور از زمینهای نمکی آب کشف رود فوق العاده شورگشته و ابدا قابل شرب نیست .

۴ - رودخانه جام - که از خیر آباد وسط جلگه جام سرچشمه گرفته و پس از مشروب ساختن همستان جام از شمال تربت جام گذشته و به هریرود میپیوندد .

۵ - هریرود - این رودخانه از دامنه جنوبی کوه بابا در افغانستان سرچشمه گرفته از ناحیه غورگشته و پس از مشروب ساختن هرات بسمت شمال متوجه شده و خط مرزی را تشکیل میدهد و در قسمت سفلی پس از التقای به کشف رود موسوم به تجن گردیده و وارد ریگزار خوارزم و شوروی فعلی میگردد . آب هریرود شیرین ولی آب تجن در تابستان شیرین و در بهار بعلت مخلوط شدن با آب کشف رود شورتر میگردد . غیر از رودهای فوق رودخانه های کوچکی در خراسان موجود است که اهمیت آنها محلی است .

با یددانست که خراسان بواسطه واقع شدن بین کویرهای مختلف " کویر نمک در باختر و کویر لوت در جنوب و کویر خواندم در شمال " دارای آب و هوای خشک و ببری است و بسیار متغیر است بطوریکه اختلافات درجه حرارت حتی در ۲۴ ساعت نسبی

(۴)

شدید می باشد در زمستان بانهای سرد در شمال و در تابستان بانهای گرم در قسمت جنوب آن جریان دارد. آب و هوای بخشهای شمالی که کوهستانی است در تابستان معتدل و در زمستان برف زیاد می بارد، بخشهای جنوبی آن در تابستان گرم و در زمستان معتدل است به حدیکه درخت خرما در آن نواحی بعمل می آید.

نواحی مختلف پرورش گوسفند در خراسان از لحاظ تربیت و پرورش نژاد و جوهرهای مختلف گوسفند میتوان این استان را به چهار ناحیه تقسیم نمود.

۱ - ناحیه پرورش گوسفندان کردی

۲ - ناحیه پرورش گوسفندان بلوچی

۳ - ناحیه پرورش گوسفندان قره گل

۴ - ناحیه پرورش گوسفند بطور مخلوط

پرورش گوسفندان کردی در نواحی شمال و شمال باختری خراسان مخصوصاً در نواحی قوچان - بجنورد - درگز - لطف آباد - کلات معمول می باشد.

پرورش گوسفندان بلوچی در اغلب نواحی خراسان " به استثنای قسمت شمالی " در خاور به جنوب و قسمت مرکزی منجمله در تربت حیدری - تربت جام - نیشابور - سبزوار - بیرجند - پائین ولایت مشهد و غیره معمول می باشد.

پرورش گوسفندان قره گل در قسمت شمال خاوری خراسان مخصوصاً در سرخس و زور - آباد معمول است در شمال غربی خراسان در اطراف دشت گرگان نیز پرورش گوسفندان پوستی معمول بوده که از بحث ما خارج است.

ناحیه مخلوط عبارتست از ناحیه ای که پرورش گوسفندان کردی و بلوچی توأم

(۵)

معمولست این ناحیه عبارتست از حوزه شهر مشهد ، بطور کلی در سمت باختر مشهد و نقاطی که نزدیک قوچان واقع شده اند " از چناران به بعد " پرورش گوسفندان کردی بیشتر معمول و در سایر نقاط پرورش بلوچی غلبه دارد در بعضی از دهات باختری مشهد نژاد بلوچی و کردی در عین حال پرورش میسافند ، در حوضه مشهد قیزلست به پرورش قره گل زده اند ولی پوست آن به مرغوبیت پوست قره گل سرخس نمیباشد .

تقسیم بندی فوق الذکر نمایی است زیرا در سالهای اخیر به علت سهولت حمل و نقل در برخی نقاط که فقط پرورش کردی معمول بوده به پرورش بلوچی نیز پرداخته اند و همچنین در نواحی سرخس تعداد دهگانهایی گوسفندان بلوچی وجود دارد که در -
درجه دوم اهمیت میباشند .